

Flyinge Kungsgård

Fullblodsstallet, Brandtornet, Elevstallet, Stora hingststallet
Flyinge 22:40, Lunds kommun, Skåne län
Antikvarisk medverkan/2020
Carita Melchert

Titel: Flyinge Kungsgård

Författare: Carita Melchert

Kulturmiljörapport: 2020:48

Omslagsbild: Vy mot nordost

Upphovsrätt: Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Inledning	2
Sammanfattning av utförda arbeten	2
Administrativa uppgifter	3
Genomförda arbeten	3
Elevstallet (byggnad 21), Brandtornet (byggnad 22) och Fullblodsstallet (byggnad 23)	4
Stora hingststallet (byggnad 20)	6
Restaurering takfönster	6
Material	7
Dokumentation under arbetets gång	7
Avvikelser från handlingar och tillhörande antikvariska ställningstaganden	8
Bilder	9
Stora hingststallet	10
Elevstallet	14
Brandtornet	20
Fullblodsstallet	23
Takfönster och muradnock	28
Dokumentation	33

Inledning

Inom byggnadsminnet Flyinge kungsgård finns en stallgård kallad Fyrkanten, stallbyggnaderna bildar tillsammans en sluten gårdsbildning. Den äldsta byggnaden, Norra unghäststallet uppfördes 1776, därefter följde Fullblodsstallet 1779, Elevstallet 1796 och Stora hingststallet som ursprungligen uppfördes som ridhus 1832, brandtornet uppfördes 1882 och Norra och Södra kommenderingsstallen 1904.

De aktuella byggnaderna Fullblodsstallet, Elevstallet, Stora hingststallet och Brandtornet är fyra av byggnaderna inom byggnadsminnet Flyinge kungsgård som förklarades som statligt byggnadsminne 1974 och 1993 övergick till byggnadsminne enligt 3 kap KML.

Taken på stallen och Brandtornet var i behov av att läggas om. Takpannornas skick var blandat, vissa var spräckta eller sköra av frostsprängning och på vissa håll saknades takpannor. Takpannor hade börjat glida ur sitt läge på grund av att läkten delvis var rötskadad, partiellt var även ett fåtal takstolssparrar skadade. Gjutjärnsfönstren på taken var i behov av restaurering. Plåtarbeten behövde ersättas på grund av korrosionsskador. Åtgärderna är en del av ett långsiktigt bevarande samt en insats som är viktig för att behålla takens arkitektoniska uttryck.

Befintlig tegeltäckning bedöms vara från 1900-talets mitt, någon gång mellan 1930-tal till 1960-tal, och bestod av maskintillverkade enkupiga tegelpannor från Svedala. Ursprungligen har de äldre stallbyggnaderna haft taktäckning av halm som under 1800-talet bytts ut mot plåttäckning vilken i sin tur bytts mot tegel på 1900-talet.

Länsstyrelsen har beviljat tillstånd till takarbeten, med byte till nya taktegelpannor, samt beviljat bidrag till restaurering av takfönster i gjutjärn, murning avnockpannor med kalkbruk och omläggning av taktäckning av tegel på Brandtornet.

Sammanfattning av utförda arbeten

Omläggning av tegeltäckning med nyproducerade tegelpannor och murningnockpannor med kalkbruk.

Lagning av undertak, ny papp och byte av läkt.

Restaurering av takfönster i gjutjärn.

Utbyte plåt på takhuvar och luckor.

Omläggning av plåt i rännalar och montering av nya vindskivor, hängrännor och stuprör.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsen dnr: Dnr 432–30964–2018 och 434-31582-2019

Fastighet: Flyinge 22:40. Flyinge kungsgård.

Byggnader: Stora hingststallet (20) Elevstallet (21), Brandtornet (22), Fullblodsstallet (23).

Kommun: Lund

Arbetshandlingar:

Särskild besiktning av yttertak Kungsgården, Flyinge 22:40, Huskonsult Skåne, Christer Härjesten.

Flyinge Kungsgård planering takarbeten fyrkanten 2019-2021, Kulturen, Carita Melchert 2018-08-27

Fastighetsägare: Flyinge AB

Projektledare: Anders Grane, Flyinge AB

Representant verksamhet och skyddsombud Flyinge AB: Gitte Johansson, Flyinge AB

Entreprenör: Halber AB

Bygglidare: Linus Bauhn Halber AB

Plåtslagare: Leipst plåt

Takfönster: Löfquist Mekaniska Verkstad AB

Antikvarisk medverkan: Kulturen, Carita Melchert

Startdatum: mars 2020

Slutbesiktning: 2020-07-09

Genomförda arbeten

På samtliga aktuella takfall (Stora hingststallet södra takfallet och båda takfallen på Elevstallet, Brandtornet, Fullblodsstallet) togs takpannorna ochnockpannorna ner och de som var i gott skick sparades för att användas på andra byggnader. Bär och ströläkt var i mycket dåligt skick och revs i sin helhet och ersattes med ny. Befintlig papp är av kraftig typ och togs endast bort i nedre kanten där den låg ojämnt och där brädfodringen (råsponten) ersatts partiellt. De nya takpannorna har spikats med rostfri spik enligt takpanneleverantörens anvisningar, i huvudsak längs kanterna och ungefär var fjärde takpanna. Nockpannorna har spikats i nockbrädan och murats med hydrauliskt kalkbruk. Nocken har kompletterats med nockbrädehållare, på samma sätt som fanns innan åtgärderna inleddes på Stora hingststallet. Även nockpannorna i takfallens möte (Norra unghäststallet och Fullblodsstallet samt Elevstallet och Stora hingststallet) har ersatts med murade nya nockpannor lika som övriga nockpannor. Ny takfotsplåt, hängrännor och stuprör har monterats på samtliga tak. Takfallen har skalkning, det vill säga att nedersta delen av takfallen har en något flackare lutning än takfallet i sin helhet. Detta utseende har behållits lika som före åtgärderna på varje takfall. Åskledaren har återmonterats fäst i nya rostfria kramlor anpassade till takpannorna.

Elevstallet (byggnad 21), Brandtornet (byggnad 22) och Fullblodsstallet (byggnad 23)

Plåtavtäckning i rännalor mot Brandtornet och mot frontespisen på Fullblodsstallet, plåt på takluckorna inklusive dörrarna, ventilationshuvor inock, plåtskoning vid skorsten (Brandtornet) vindskiva och fundament för storkbo (Stora hingststallet) har ersatts med ny fabrikslackad röd plåt. Plåtarnas indelning, fals, spik, längder och bredder är i huvudsak lika som före åtgärderna.

Rännalorna som mot Stora hingststallet och Norra unghäststallet lades nya 2019 har behållits men justerats i vissa delar för att möjliggöra papp- och läktläggning på de aktuella takfallen. Ny papp lades under rännalor mellan Stora hingststallet och Elevstallet. För plåten som ansluter mot Brandtornets fasader frästes ett spår och putsen knackades försiktigt bort där plåten dras upp en liten bit på fasaden. På tegelfasaden, under plåten, sattes en plywoodskiva att fästa plåten i. Plåten fördes in i spår i tegelfasaden, spåret har tätats med kalkbruk. På samma sätt har plåten mot frontespisen på Fullblodsstallets västra fasad åtgärdats. Plåtdimensionerna är lika som före åtgärderna.

Ventilationshuvorna inock har ersatts i sin helhet på grund av kraftiga korrosionsskador (Fullblodsstallet, Elevstallet, Stora hingststallet). Huvorna har byggts av röd plåt i samma utseende och mått som före åtgärderna, varje huv är individuellt anpassad. Den täckande cylinderformade perforerade plåten har enligt plan och tillstånd inte återmonterats.

Nya röda hängrännor och vita stuprör har monterats (lika som före åtgärderna). Rörvinklar är lika som före åtgärderna, mjuka rörvinklar förutom stuprören på Brandtornet som har skarpa rörvinklar. På Brandtornet var den nedre delen av stuprören röd mot väster (den del som vilar mot takfallen på Elevstallet och Fullblodsstallet) men mot öster vitmålad med röd underliggande färg. På Brandtornets båda takfall ersattes den nedre delen av stuprören med ny fabrikslackade röda stuprör och den övre med vit, samtliga med skarpa rörvinklar.

Rötskadad råspont i underlagstaken har ersatts, skador fanns partiellt i nedre delen av samtliga takfall. Störst skador fanns på Elevstallets sydöstra del.

Elevstallet

Rötskador i råspont fanns på Elevstallets sydöstra del där även takstolstassarna var rötskadade och den tegelmurade takfoten skadad. Konstruktionen på Elevstallet är uppbyggd med tegelmurad takfot/takfotsgesims och takstostassar som vilar på denna, ovanpå teglet och tassarna ligger ett lager med kalkhaltigt bruk. Här murades tegelstenarna om lika befintligt, takstolstassarna skarvades och förstärktes där de var skadade och en ny kalkgjutning gjordes på den ommurade delen. Takfotsgesimsen kommer att putsas om i samband med kommande fasadarbeten.

På Elevstallets västra takfall var taket nersjunket partiellt, detta var längst i söder i övre delen av takfallet. Takstolarna var inte skadade varför taket endast riktats cirka 80 mm från utsidan med hjälp av läkt. Före åtgärderna var takpannorna så pass rubbade ur läge på grund av sviktningen att mossor hade ansamlats under takpannorna. Av den anledningen bedömdes det som viktigt att rikta taket för bästa långsiktiga hållbarhet.

I nedre kanterna på båda sidorna om takkupan mot öster fanns något skadat virke som ersattes. Vindskivorna på takkupan ersattes, plåten har ersatts i sin helhet.

Fullblodsstallet

I takfallsmötet mellan Fullblodsstallet och Norra unghäststallet (nordvästra hörnet) är takfallet på Norra unghäststallet något högre än takfallet på Fullblodsstallet. Nocken i takfallsmötet var förhållandevis hög, det var ennockbräda som var påsalad med dubbla läkt. Den påsalade läkten togs bort i syfte att få ner höjden och ett bättre möte mellan nockpannor och takpannor på takfallen.

I samma hörn hade ett tillfälligt stuprör monterats i samband med takarbetena på Norra unghäststallet 2019. I och med att Norra unghäststallets tak 2019 byggts på något med ny säkrare konstruktion var det inte möjligt att sammanfoga hängränorna i hörnet lika som före åtgärderna eftersom hängränorna hänger på något olika höjd. Här gjordes valet att det är viktigare att hängränorna på Fullblodsstallet och Elevstallet som följer samma fasadlinje ligger på samma höjd.

Vindskivorna på takkupan ersattes, plåten har ersatts i sin helhet. På östra takfallet fanns före åtgärderna en liten sentida ventilationshuv monterad i en takfönstersarg. Ventilationshuvens togs bort eftersom den inte har någon funktion i dag och fönstret återställdes.

Brandtornet

Tegelfogen på skorstenen lagades med kalkbruk efter behov där den var kraftigt vittrad. En tegelsten som var kraftigt vittrad har ersatts med likvärdig. Kronan på skorstenen gjöts ny i betong i samma storlek som den tidigare och utformades med droppnäs.

Åskledare har behållits. Räcket kring takfönstret mot söder togs bort, detta bedömdes inte vara av kulturhistoriskt värde och har tillkommit efter 1900-talets mitt och har ingen funktion i dag. Vindflöjeln togs ner och transporterades till verkstad. Infästningar sågs över och förstärktes efter behov. Hela vindflöjeln rengjordes från rost och målades svart i samma färgnyans som före åtgärderna.

Stora hingststallet (byggnad 20)

Arbetena har gällt södra takfallet.

Taksparrarna vid takfoten något klent uppbyggda och har förstärkts med vardera en träkil. Befintlig konstruktion har i övrigt behållits. Den nedersta råsponten var generellt rötskadad och har ersatts. Ny fotplåt har monterats. Nya röda hängrännor och vita stuprör har monterats. Rörvinklar är lika som före åtgärderna, mjuka rörvinklar. Vindskivan av plåt längst i öster har ersatts lika befintlig i korta längder och fästs med platt plåtskruv som målats in i samma färgnyans som plåten. Plåt kring fundament för storkbo har ersatts. Ventilationshuvorna inock har ersatts i sin helhet på grund av kraftiga korrosionsskador. Huvorna har byggts av röd plåt i samma utseende och mått som före åtgärderna, varje huv har individuella mått. Den täckande cylinderformade perforerade plåten har enligt plan och tillstånd inte återmonterats. Takfotsbrädan längst i väster ersattes i en längd omkring fyra meter i samma dimensioner som befintlig och har spikats. Takfotsbrädan har i hela sin längd målats vit med linoljefärg.

Restaurering takfönster

De 19 takfönstren demonterades och transporterades till verkstad. Fönstren är av något varierat utseende och av olika storlekar. Fönsterglasen var i huvudsak planglas och de som var sönder togs ur och ersattes med nytt planglas. Linoljekitt användes vid restaureringen, kittet målades rött. Fönstren rengjordes genom försiktig blåstring där gammal färg och rost togs bort. Inga avvikande underliggande färglager påträffades. Haspar och gångjärn som var sönder har lagats eller ersatts med likvärdiga.

Fönstren rostskyddsbehandlades med Isotrol grund. Därefter målades de med röd linoljefärg NCS 5040-Y80R. Samtliga har återmonterats på samma plats som före åtgärderna. Till de fönster som har plåtskoning har plåten ersatts med ny fabrikslackad röd plåt eftersom den gamla var uttjänt och plåten behöver anpassas efter de nya takpannorna. Vissa små justeringar i plåtskoning kring fönster har gjorts för att passa in fönstren mellan de nya takpannorna. Samtliga gjutjärnssargar har bevarats och restaurerats. Flera av de större takfönstren var igensatta från insidan men har nu öppnats upp för att ge ljusinsläpp. Fönstersargarna tätades mot takpannorna med kalkbruk.

Material

Takpapp: Icopal Elastoflec YEP 2500

Strö- och bärläkt 25 x 50 mm.

Takpannor: Randers tegel. RT 844 Laumans 1-kupigt rött falsat lertegel.

Nockpannor: Randers Laumans D-Bruggen 96026-1

Bruk inock: Webercal 148 och 158 hydrauliskt kalkbruk, blandat c. 50 % + 50 %

Bruk i möte plåt och putsgavlar: Webercal 158

Hängrännor och stuprör: Planja

Övrig plåt (ränndalar, luckbeklädnad, fotplåtar, vindskiva etc): Lindab, märke Nova. NCS 5040-Y80R (röd färgnyans)

Färgmaterial till gjutjärnstakfönster: Isotrol klarlack grund (Introteknik AB). Linoljefärg, Beckers Tradition linoljefärg halvblank. NCS 5040-Y80R

Färgmaterial till vindflöjel: Isotrol klarlack grund, Isotrol Finish svart (Introteknik AB).

Dokumentation under arbetets gång

En del av nockbruket i takfallsmötet mellan Stora hingststallet och Elevstallet var infärgat rött och med inslag av taktegelkross. Det var endast det yttersta bruket som var rött, bruket som var under pannorna och inte synligt var opigmenterat. Samma utförande konstaterades 2019 i takmötet mellan Norra unghäststallet och Fullblodsstallet. 2019 gjordes valdes att inte färga in nockbruket i syfte att alla stall får ett sammanhängande utseende med opigmenterat bruk. Samma val gjordes 2020.

Stora hingststallet. Ett rep var fäst under den nedersta råspontsbrädan. Se foto.

På Brandtornets fasad, vid mötet mot Fullblodsstallets västra takfall, fanns bevarat gulmålad spritputs samt tegelfog som verkar vara medvetet utformad som ritsad fog. Detta fanns under den plåt som går upp mot brandtornets fasad.

Falsen på takluckorna mot innergården var hakfals, i jämförelse med Norra unghäststallet som åtgärdades 2019 där det var stående enkelfals.

Avvikelser från handlingar och tillhörande antikvariska ställningstaganden

Samtliga nedanstående åtgärder utfördes i samråd mellan entreprenör, Flyinge AB och med antikvarisk medverkande.

Val av färg på stuprör var en öppen fråga när takarbetena på Fyrkanten påbörjades 2017. Stuprör valdes vita eftersom gula i rätt nyans inte finns som fabrikslackade. Samma typ och färg på stuprör har använts vid samtliga arbeten med taken.

I samtliga aktuella takfall fanns ett antal järn/vajeröglor med okänd funktion och ålder. Det är en något osäker konstruktion att få taket att hålla tätt kring dessa. Järnen/vajeröglorna har bevarats på båda takfallen på Elevstallet och på Fullblodsstallet. Tätning kring infästningarna har gjorts med blyplåt, plåtarbetet är smäckert och knappt synbart. Även om järnens funktion är okänd gjordes bedömningen att det viktigt att dessa behålls på några takfall.

Mot innergården, vid mötet Stora hingststallet och Elevstallet, var en liten del av Stora hingststallets fasad under takfoten täckt med en vit skiva. När skivan togs bort framträdde gråstensfasaden. Här gjordes bedömningen att det är en säkrare konstruktion att täcka fasaddelen med plåt. Röd fabrikslackad plåt lika övrig plåt valdes. Putslagningar i takfot kommer att utföras i samband med kommande fasadarbeten.

Bilder

Före åtgärder, västra takfallen.

Efter åtgärder, västra takfallen.

Stora hingststallet

Före åtgärder.

Före åtgärder och under arbete.

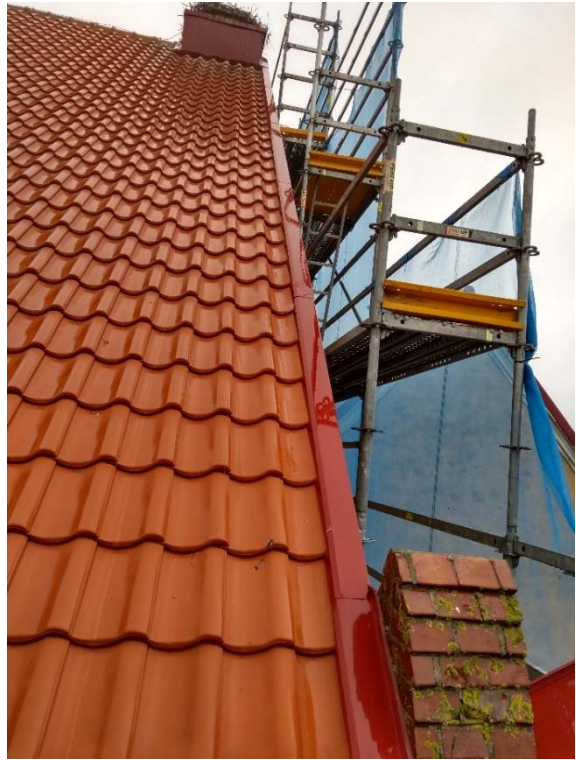
Takfot under arbete, takfoten förstärktes med ytterligare en träkil invid taktassarna. En del av takfotsbrädan ersattes.

Under arbete. Takstolens konstruktion behölls men förstärktes med ytterligare en träkil.

Vänster: Under arbete med att ta bort den gamla hänggrännen. Höger: Borttagen råspont, under nedersta råsponten fanns ett längsgående rep.

Före och efter åtgärder, vindskiva av plåt mot öster.

Efter åtgärder. Södra takfallet på Stora hingststallet.

Elevstallet

Före åtgärder.

Före åtgärder, västra takfallet möte mot Stora hingststallet, på bilden syns även takfönster före åtgärder.

Vänster: Östra takfallet takfot, delen längst mot söder muras om. Höger: lagning av takfotstass med nytt virke samt ny pågjutning.

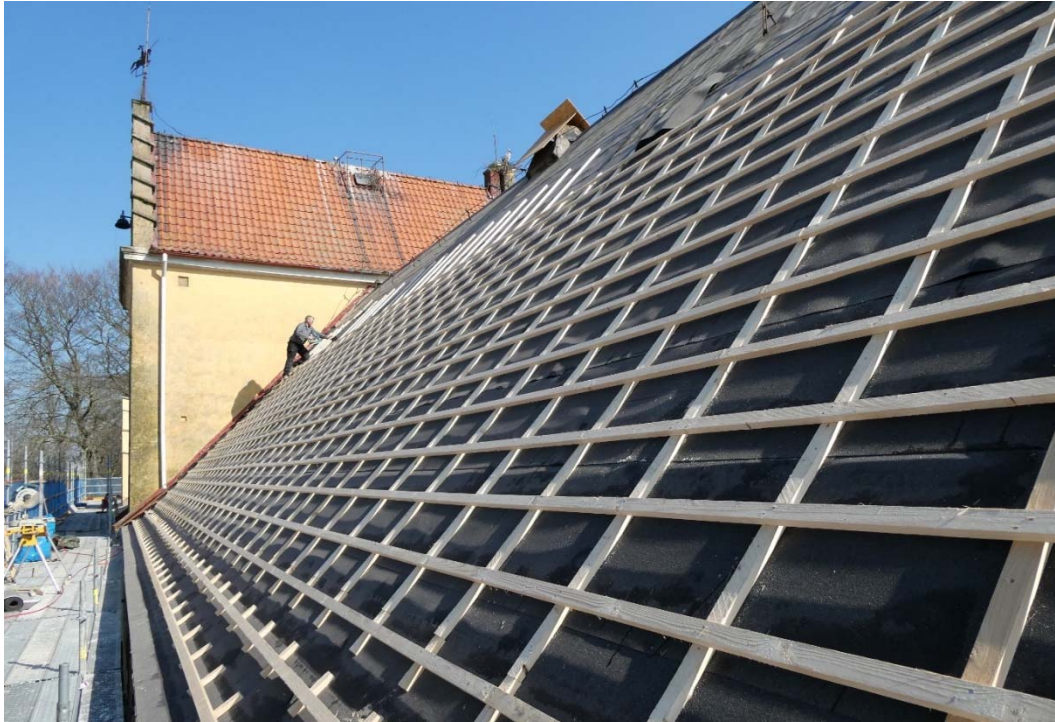
Vänster: takfot invid takkupan lagades. Höger: takfot mot brandtornets fasad lagades.

Före åtgärder, fasaden var täckt med en vit skiva. Efter åtgärder, fasaden täckt med röd plåt.

Skadat virke har ersatts i nedre delen av kupans båda sidor, ny vindskiva.

Västra takfallet under arbete.

Efter åtgärder. Elevstallets västra takfall och möte med Stora hingststallet. .

Efter åtgärder. Elevstallet västra takfallet.

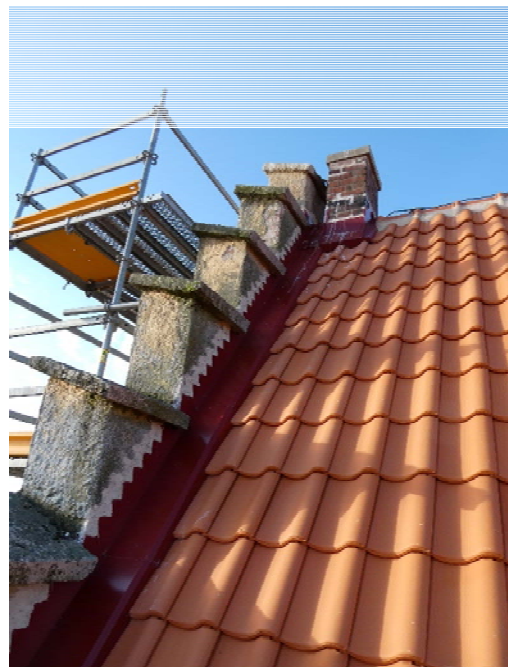

Efter åtgärder. Elevstallet östra takfallet.

Brandtornet

Före åtgärder Brandtornet sett från öster.

Före och efter åtgärder, skorsten och anslutning mot trappgavel (puts måls i samband med kommande fasadarbeten).

Takfall och anslutning mot västra trappgaveln före och efter åtgärder. .

Ny gjuten skorstenskrona, bilden visar undersidan.

Efter åtgärder, Brandtornet sett från öster och väster. Räcket kring takfönstret har tagits bort.

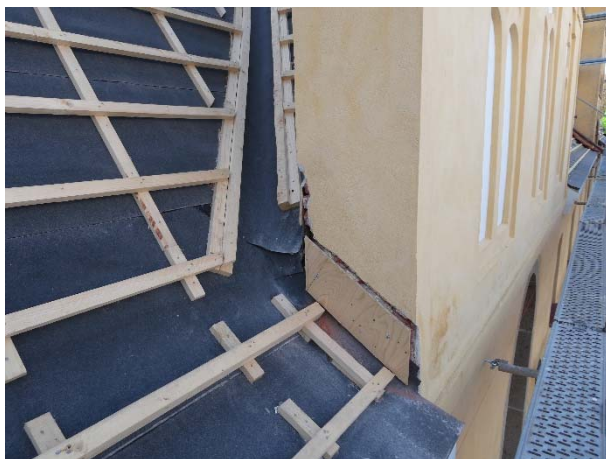
Fullblodsstallet

Före åtgärder. Östra takfallet.

Före åtgärder, västra takfallet.

Under arbete. Vänster: Virket i gott skick på kupan. Höger: Anslutning mot trappgaveln på västra takfallet.

Under arbete. Mötet mellan Fullblodsstallet och Norra unghäststallet. Nocken var påsalad men sänktes, vid kanterna finns stickespån.

Efter åtgärder. Mötet mellan Fullblodsstallet och Norra unghäststallet.

Efter åtgärder. Västra takfallet.

Efter åtgärder. Östra takfallet.

Efter åtgärder. Östra takfallet.

Takfönster och muradnock

Före åtgärder. Vänster exempel på takfönster på Stora hingststallet och höger exempel på takfönster på Elevstallet, samt järnögla som bevarades.

Takfönster under arbete, färdiga att återmonteras.

Takfönster under arbete, färdiga att återmonteras.

Nocken muras på Stora hingststallet.

Muradnock och takfönster på Fullblodsstallet.

Vänster: Murning avnocken pågåår, Elevstallet. Höger: Efter åtgärder, muradnock och fönster på Brandtornet.

Efter åtgärder, exempel på takfönster, muradnock och ny ventilationshuv.

Muradenockar, ny ventilationshuv, återmonterade takfönster och järnöglor.

Efter åtgärder. Vy från sydväst. Samtliga takfönster är återmonterade.

Efter åtgärder. Östra takfallen. Samtliga takfönster är återmonterade.

Dokumentation

Brandtornets nordvästra fasad. Spår av underliggande gulmålad spritputs samt ritsad tegelfog.

Vindflöjeln på verkstad inför underhåll.